

Liam O'Flaherty (1896-1984)

Genç yaşlarda Marksizme yakınlık duydu, ağır yaralandığı Birinci Dünya Savaşı'ndan döndükten sonra, 1921'de İrlanda Komünist Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. 1923'te ilk öykü kitabı *Sniper*'ı (Keskin Nişancı) ve ilk romanı *Thy Neighbour's Wife*'i (Komşunun Karısı) yayımladı. 1925'te yayımlanan *The Informer* (Muhbir) adlı romanıyla hem ani bir üne hem de geniş bir okur kitlesine kavuştu. 1920'ler İrlanda'sında koyulaşan sansür ve pek çok kitabın yasaklanması karşısında O'Flaherty 1929'da *A Tourist's Guide to Ireland* (İrlanda Turizm Kılavuzu) adlı siyasal taşlamayı yazdı. 1932'de *Skerrett* adlı romanının yayımlanmasının ardından 1935'te *Muhbir* adlı romanı John Ford tarafından beyazperdeye uyarlandı ve büyük başarı kazandı. O'Flaherty, aynı yıl kaleme aldığı, İrlanda dışında geçen tek romanı *Hollywood Cemetery*'de (Hollywood Mezarlığı) Hollywood izlenimlerini alaycı ve yergili bir anlatımla dile getirdi. 1840'lı yıllarda İrlanda'da yaşanan ve bir milyon insanın ölümüne, iki milyon insanın da ülkeden göç etmesine yol açan büyük kıtlık felaketini 1937'de *Famine* (Kıtlık) adlı yapıtında romanlaştırdı. O'Flaherty'nin birçok kitabı ülkesinde yasaklanıp toplatılırken, romanlarının hemen tümünün ilk basımları İrlanda dışında yapıldı.

Celal Üster

Uzun yıllar *Cumhuriyet* gazetesinin Kültür Servisi'ni yönetti. İlk döneminde *Cumhuriyet Kitap*'ın, daha sonra *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin ve Can Yayınları'nın yayın yönetmenliğini üstlendi. "Körün Taşı" başlıklı yazılarını *Cumhuriyet* gazetesinde, "Yeryüzü Kitaplığı" başlığı altındaki yazılarını *Radikal Kitap* ve *Cumhuriyet Kitap*'ta yayımladı. George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı kitabının çevirisiyle, 1983'te *Yazko Çeviri Dergisi*'nin Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. Dünya edebiyatının yüze yakın yapıtını dilimize kazandırdı. *Körün Taşı* ve *Bir 'Çevirgen'in Notları* adlı kitapları yayımlandı.

Celal Üster'in İngilizceden çevirdiği *Kıtlık* (*Famine*), ilk olarak 1973 yılında E Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

LIAM O'FLAHERTY

KITLIK

ROMAN

TÜRKÇESİ
CELAL ÜSTER

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 119 • **Kıtlık** • Liam O'Flaherty
ISBN 978-605-172-530-7 • *Türkçesi*: Celal Üster
Kitap Editörü: Aslı Uluşahin • *Düzeltilme*: Dileda Arslan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım*: Nisan 2022
© Yordam Kitap, 2022

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Çağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

KITLIK

ROMAN

LIAM O'FLAHERTY: SÖZCÜKLERİN DOKUMACISI

Celal Üster

Liam O'Flaherty'nin *Kıtlık (Famine)* adlı romanını başında Cengiz Tuncer ile Aydın Emeç'in bulunduğu E Yayınları için çevirmeye yanılmıyorsam 1971 sonlarında başlamıştım. 12 Mart askerî darbesiyle gelen karanlık günlerdi. Bazı politik çevirilerin yanı sıra *Kıtlık* çevirisini de sürdürmeye çalışıyordum. Ta ki Göztepe'deki ev 1972 Nisanında basılıp bir aydan fazla süren bir Sansaryan Han deneyiminin ardından kendimi Ankara'da, Mamak Askerî Cezaevi'nde buluncaya kadar.

Bunca yıl sonra sözü uzatmaya gerek yok. Birkaç ay sonraydı, sevgili annemle babam *Famine*'i bana getirdiler, hem de daha fazla yıpranmasın diye bir güzel ciltleterek. Gel gör ki, çevirinin yaptığım kadarı baskın sırasında daha birçok yazı ve çeviriyle birlikte yağmalanıp götürülmüştü. O yüzden, çeviriyi baştan alıp tamamlamam gerekti. *Kıtlık*, sonunda 1973'ün Ocak ayında kapığında Egon Schiele'nin "Ölü Anne" tablosundan bir ayrıntıyla E Yayınları'ndan çıktı.

Şimdi, o günlerden bugüne şöyle bir bakıyorum da, "*Kıtlık*'ın kendisi kadar çevirisi de 'tarihsel' bir niteliğe kavuşmuş," demekten alamıyorum kendimi! Evet, O'Flaherty'nin İrlanda halkının 1840'lı yıllarda yaşadığı büyük yıkımı neredeyse yüz yıl sonra ka-

leme aldığı bu yapıt belki daha yazıldığı sırada bir tarihsel roman niteliğindedir. Ama ilk yayımlanışından elli yıla yakın bir zaman sonra yeniden yayımlanan bu çevirinin de tarihsel bir nitelik almış olduğunu söylemek sanırım yanlış olmaz... O yüzden, O'Flaherty gibi bir yazarın değerini bilen Yordam Edebiyat'a da, onca yıl önce zor koşullarda yapılmış bu çeviriyi gözden geçiren Aslı Uluşahin'e de teşekkür borçluyum.

• • •

Liam Ó Flaithearta ya da uluslararası edebiyat dünyasında bilinen adıyla Liam O'Flaherty'nin, Jonathan Swift, Lady Gregory, William Butler Yates, Oscar Wilde, George Bernard Shaw, James Joyce, Samuel Beckett, Sean O'Casey, Frank O'Connor, Brendan Behan gibi büyük yazarlar yetiştirmiş İrlanda edebiyatının sağlam geleneğine yaslanan toplumcu bir yazar olduğunu söylemeliyim. Ama O'Flaherty'nin, İrlanda edebiyatında on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başında yaşanan canlanmaya, başka bir deyişle İrlanda rönesansına bağlı kalan yazarlardan biri olduğu da söylenebilir.

Siyasal alandaki bağımsızlıkçı ve milliyetçi akımlarla birlikte gelişen İrlanda rönesansının kaynağını, İrlanda dili ve edebiyatının, tarih ve kültürünün Gael kökenlerine yeniden duyulan ilgi oluşturmuş, nitekim O'Flaherty de özellikle oyunları ile şiirlerinin pek çoğunu İrlanda dilinde kaleme almıştı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı Cephesi'nde ağır yaralanan O'Flaherty'nin, 1934'te yayımlanan *Shame the Devil* (Şeytan Utansın) adlı özyaşamöyküsünden, terhis edildikten sonra Güney Amerika, Kanada, ABD ve Ortadoğu'da orman, maden ve fabrika işçiliği, bulaşıkçılık, tayfalık ve banka memurluğu gibi birçok işte çalıştığını, İrlanda'ya döndükten sonra devrimci etkinliklere katıldığını, 1921'de İrlanda Komünist Partisi'nin kurucu üyeleri arasında yer aldığını öğreniyoruz.

O'Flaherty, ilk kısa öyküsü *The Sniper*'ı (Keskin Nişancı) ve ilk romanı *Thy Neighbour's Wife*'ı (Komşunun Karısı) 1923'te yirmi

yedi yaşındayken yayımladı. İrlanda iç savaşının başladığı günlerde Dublin’de geçen *The Sniper*’da, bir evin damına yerleşen bir keskin nişancı karşı evin damındaki keskin nişancıyı vurur. Aşağıya inip bakınca, öldürdüğü kişinin kardeşi olduğunu görür... *Komşunun Karısı*’nda ise din ve yurtseverliğin gölgesinde tutkulu bir aşk öyküsü anlatılır. O’Flaherty, daha bu ilk romanındaki ustalıklı anlatımıyla, “sözcüklerin dokumacısı” olarak nitelenmiştir.

Romanları ve öykülerinde İrlanda halkının yürekliliğine ve kararlılığına duyduğu saygıyı dile getirmekten hiçbir zaman geri kalmayan O’Flaherty’nin, yapıtlarında ödünsüz bir doğalcılık ile şiirsel bir anlatımı, keskin bir yergi ile psikolojik çözümlmeyi ustaca bileştirdiği görülür.

İrlanda iç savaşının hemen sonrasında, 1920’lerin Dublin’inde geçen *The Informer*’ın (Muhbir) baş karakteri, aranmakta olan yoldaşını güvenlik güçlerine ihbar eden bir devrimcidir. 1925’te yayımlanan bu romanın edebî başarısı, bağlı olduğu devrimci örgüte ve can dostuna ihanet eden Gypo Nolan’ın tek boyutlu bir karakter olarak değil, tüm duraksamaları, iç çelişkileri, korkuları ve gelgitleriyle etten kemikten bir insan olarak ele alınmasındadır. Bunu sinema adına keşfeden de, O’Flaherty’nin yakın akrabası, ünlü yönetmen John Ford olur. *Muhbir*’i 1935’te beyazperdeye uyarlayan Ford bu filmle ilk Oscar’ını alırken, Gypo Nolan’ı oynayan Victor McLaglen da En İyi Erkek Oyuncu Oscar’ına değer görülür.

O’Flaherty, bir köy rahibiyle bir öğretmen arasındaki çatışmayı anlatan *Skerrett*’tan (1932) sonra, 1840’larda İrlanda’da yaşanan kıtlığın öyküsünü yoksul Kilmartin ailesinin üç kuşağı üstünden irdeleyen *Kıtlık*’ı (1937) yayımladı. Belki de İngilizlerin boyunduruğu altındaki İrlanda’nın tarihinde yaşanmış en korkunç yıkım olan Büyük Kıtlık’ı halkın kimlik ve bağımsızlık savaşımını göz ardı etmeden bireyler üstündeki derin etkileriyle yansıtan bu yapıt, O’Flaherty’nin *Muhbir*’le birlikte en güçlü iki romanından biridir.

Ekim 2021

BİRİNCİ BÖLÜM

KARA VADİ üstünde ilk gök gürültüsü patladığında horozlar gün doğumunu henüz muştulamamışlardı. Gök gürültüsünün yankıları, dik ve kayalık yamaçlar boyunca bir süre yuvarlandı.

Brian Kilmartin sıçrayarak doğruldu yatağından. Bir süredir uyanık yatıyor, kemiklerindeki sızının dinmesini bekliyordu.

“Lanet olsun,” diye küfretti dişlerinin arasından.

Yanında uyumakta olan karısına döndü; öyle bir sarstı ki, kadıncağız uyanarak korkuyla bağırırverdi. Uykulu gözleriyle kocasına bakarak, “Aman tanrım!” dedi, “Ne var, ne oluyor?”

Brian yataktan aşağı atlarken, “Gök çıldırdı,” diye karşılık verdi.

Kadın, ağzı bir karış açık, çok uzaklardaki bir mağaradan gelen belli belirsiz seslere kulak verdi. Ortalık tam sessizliğe bürünüyordu ki yeni bir patırtı koptu gökyüzünde.

Kadın, “Tanrım sen bizi koru!” dedi haç çıkararak.

Brian inleyerek sağ dizini ovdu. Ardından sırtında geceliği, topallaya topallaya pencerenin önüne gitti, baldırını kaşıyarak dışarıya baktı. Yağmurun sesini duyabiliyordu.

“Off!” dedi içini çekerek. “Kovaları boca ediyorlar sanırsın. Yulaf dövecektik değil mi, al işte, tam günü! Hadi kalk da ateşi yak, Maggie.”

Sızlanıp homurdanarak pantolonunu giymeye koyuldu. Karısı yatağın ayakucunda asılı duran etekliğine uzandı, başından geçirerek giydi. Brian çabucak mutfığa seğirtti ve ön kapının sürgüsünü indirdi. Köpek havlamaya başladı. Bütün gece oca-

ğın yanında yatmaktan uzun ve kabarık tüyleri kül içinde kalan köpek, kapı açılır açılmaz Brian'ın bacakları arasından ok gibi fırladı, sevinçle havlayarak kendini bahçeye attı.

“Tanrım, sen bizi koru!” dedi Brian. “Bu ne sabah böyle?”

Yetmiş bir yaşındaydı. Gözlerini göğe kaldırırken iki sarı dışını ortaya çıkararak acıyla gülümsedi; yüzünün derisi, vahşi mavi gözlerinin çevresine çekilmişçesine gerildi. Kavruk yüzü, gözleri ve uzun gaga burnuyla bir atmacayı andırıyordu. Kemikli, uzun, dal gibi gövdesiyle güçlü bir adam izlenimi uyandırıyor.

Karısının duyabilmesi için yüksek sesle, “Bu yağmur,” dedi, “uğursuzluk getirecek Vadi'ye.”

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Sular, gök gürlemeleri arasında, sarkan etekleriyle çepeçevre uzayıp giden dağlara benzeyen boz bulutlardan yeryüzüne dökülüyordu. Şiddetle yağın yağmurun ve durmadan kopup gelen gök gürlemelerinin ötesinde, ürküntü verici bir sessizlik hüküm sürüyordu. Hava boğucuydu. Bahçe, karşığı bayırdan gübre yığınlarına doğru akan küçük dereciklerle kaplanmıştı. Kapının yanındaki yassı bir kayanın üstünde duran domuz yalağı yağmur suyuyla ağzına kadar dolmuş taşıyordu.

Köpek kayanın yanına geldi, arka ayağını kaldıracak oldu, sonra cayıp havlayarak ocağın başına döndü. Yaşlı adam ise derin bir soluk aldı, öfkeyle omuzlarını silkip ocağa yaklaştı. Duvardaki bir çiviye asılı tespini aldı. Ocağın yanında tir tir titreyen köpeği ayağıyla iteledi, dirseklerini bir tabureye dayayarak diz çöktü, arada bir esneyip homurdanarak sabah duasına başladı. Hava bu sabah kemiklerindeki sızıyı bir kat daha artırmıştı.

Maggie titreyerek yatak odasından çıktı. Dışarıdaki boğucu havaya karşılık, içerisi bir hayli serindi. Aralık duran kapıdan ürkek bakışlarla yağmuru izleyerek, çıplak ayaklarıyla toprakta sekercesine yürüdü. Ateşi yakmak için ocağın başına çöktü. Ocağın bulunduğu köşede, iki uzun kütük arasına serilmiş saman yatağında uyuyan üç domuz, Maggie gece boyunca biriken

külleri eşeleyerek korları ortaya çıkarmaya çalışırken, maşanın ocak taşındaki tıkırtılarından uyandılar ve ciyaklamaya başladılar. Kapının yanı başındaki kümeden tavukların gıdıklamaları duyuldu.

Yaşlı adam duayı kısa kesti. Son bir defa daha esneyip çevik bir hareketle ayağa kalktı. Sonra birden domuzlara dönerek bağırdı:

“Sizi haydutlar sizi! Hadi bakalım, ömrünüzde böyle yıkan-dınız mı acaba?”

Tespihi elinde, bir yandan haykırarak, çıplak ayaklarıyla domuzları tekmeledi. Domuzlar, birbirlerine sokulup, afallamış gözlerle yaşlı adama bakarak ve sessizce hırıldayarak yerlerinden doğruldular, ama belli ki dışarı çıkmaya hiç de istekli değillerdi. Köpek umulmadık bir anda üstlerine atıldı. Domuzlardan birini budundan ısırıverdi. İşte o zaman hep birlikte bağışarak samanların arasından fırladılar, arkalarında ağır bir koku ve saman çöpleri bırakarak, yüklü gövdelerinin altında ezilen küçük ayaklarıyla odanın ortasında koşuşmaya başladılar. Birbirlerini dişleyerek kapının eşiğinde biriktiler, sonra bahçeye dökü-lüverdiler; gece boyunca sırtlarını yiyip bitiren keneler çözülüp giderken, yağmurun altında koca kıçlarını bir o yana bir bu yana sallayarak coşkuyla bağışıp koşuşmaya başladılar.

“Pöff!” dedi yaşlı adam. “Bu ne koku be! Al birini vur ötekine, tavuğu da bir, domuzu da!”

Maggie ürkek bir sesle, “Zavallı hayvancıklar kiralalarını fazlasıyla ödüyorlar,” dedi.

“Sana konuş diyen oldu mu?” diye kadının lafını ağızına tıka-dı Brian.

Kümesin kapağını kaldırdı.

Maggie bu kez, “Yoksa tavukları yağmura mı salacaksın?” diye sordu.

“Kulübeye gitsinler,” diye karşılık verdi yaşlı adam. “Kışt, kışt, sizi gidi şeytan döller. Dün gece evin içindeki koku Michael’in

midesini bulandırdı. Kışt! At şu kümesi dışarı da, bir güzel temizlensin. Domuzların yatağını da dışarı çıkar, samanını değiştir, yere kireç döküver.”

“Kaç elim var sanıyorsun, be adam?”

“Öyleyse, gelinini uyandır,” diye seslendi Brian. “Ekmek elden su gölden, oh ne âlâ!”

Sol taraftaki yatak odasından, “Hoh hoo! Amma da cins horozmuşsun be. Bakıyorum bu sabah senin borun ötüyor,” diye kalın, gırtlaktan bir ses geldi.

Yaşlı adam, bu sözler karşısında homurdanmakla yetindi, sonra yeniden tavukları kışkırlamaya koyuldu. Tavuklar, birer birer, temkinli adımlarla kümeden çıkıyorlardı. Kanatlarını açıyor, bacaklarını geriyor, sonra da gövdelerini tepeden tırnağa titretiyorlardı. Gagalarını, günlük yiyeceklerini toplamak için sivirtmek istiyormuşçasına yere sürtüp duruyorlardı. Yaşlı adam, son tavuk da kümeden çıkıncaya kadar sabırla bekledi, hepsi çıktıktan sonra onları bahçeye sürmeye girişti. Oysa oldukça güç bir işti bu. Avazları çıktığıınca bağırsan tavuklarla horozu yağmurlu bahçeye ancak köpeğin ve karısının yardımıyla sürebildi. Hayvanların ardından bahçeye fırladı, yağmurdan korunsunlar diye ağılın kapısını açtı.

Maggie, bütün gece ateşin üstündeki kancalarda asılı duran geniş patates kabını aşağı indirdi. Duasını okumak üzere bir taburenin önünde diz çöktü. Kocasından dokuz yaş küçük olduğu halde ondan yaşlı görünüyordu. Bir hayli şişmandı; dağınık ve beyaz saçları, solgun ve sağlıklı yanaklarına salkım saçak dökülüyordu. Külrengi gözleri iyice çukurlaşmıştı. Gözlerinin çevresi morarmış, dua ederken kapanan gözkapaklarının üstünde incecik pembe damarlar belirmişti. Üst dudağı göze çarpacak kadar tüylenmişti. Dirseklerini tabureye dayayıp diz çökünce, gövdesi yuvarlak bir yığına dönmüş, çıplak ayakları kırmızı etekliğinin altından dışarı çıkmıştı. Topukları kapkaraydı.

Brian, bir yandan öksürüp tıksırarak, bir yandan üstündeki yağmuru silkeleyerek içeri girdi. Kadın gözlerini açtı, kınayan bakışlarını Brian'a dikerek, "Bahçe yağmurdan çarıl çamur, niye ayakkabını giymeden çıktın?" diye sordu.

Yaşlı adam, "Bütün sabahı dua etmekle geçirmek niyetin-desin galiba," diye karşılık verdi. "Hadi, külleri boşalt. Mary'yi niçin kaldırmıyorsun? Thomsy'ye de seslen, uyansın artık. Bir yağın iş bizi bekliyor, be kadın, anlamıyor musun?"

Kadın yüzünü tavana çevirip üç kez göğsüne dokunarak haç çıkardı, elindeki tespihi öpüp yerinden ağır ağır doğruldu. Yaşlı adam ocağın başına oturdu, bir çiviye asılı duran çoraplarını uzanıp aldı, ıslak ayaklarını çabucak tutuşan ateşte kuruturken çoraplarının tabanlarını birbirine sürtmeye başladı.

Tepeden sızan yağmurla çözülen kurumlar bacadan ateşe dökülüyordu. Ateşe bir kurum parçası düştüğünde kömürlerin arasından kıvılcımlar saçılıyor, ateşin içinden mutfığa firdolayı koyu bir duman yayılıyordu.

Ortalık iyiden iyiye aydınlanmıştı, ama hiç pencere olmadığı, kapı da sabahın loş ışıklarını içeri koyvermeyecek kadar küçük olduğu için mutfak hâlâ karanlıktı. Tavan olanca çıplaklığıyla görülebiliyordu. Yukarıda, çatı kirişlerini boydan boya kaplayan uzun tezek parçaları aşağıya sarkıyordu. Evin bu bölümü neredeyse yüz yıl önce yapıldığı için, duvarlar, üzerlerine kim bilir kaçınıcı kez vurulmuş kireci artık taşıymıyordu. Duvarlar yer yer çatlamış, yarıkların arasından kahverengiye çalan bir renk belirmişti. Ateşin üstünde kalan kısım ise dumandan kap-kara kesilmişti. Bacanın bulunduğu duvarı ve kapların tutulacak yerlerini kalın bir kurum tabakası kaplamıştı. Yerleri örten bir döşeme yoktu, çıplak topraktı her yer, üstünde yürünmekten aşınmış, tümsekler meydana gelmişti. Arada bir deliklere bile rastlanıyordu. Yaşlı karıkocanın yattığı, ateşin tam karşısına düşen büyük yatak odasına açılan bir kapı vardı. Bir başka kapı da evin güney yüzüne açılıyordu, sundurma olmadığı için, bu

bölüm, rüzgâr kuzeyden estiğinde kullanılmak üzere sonradan eklenmişti. İki tavan arası vardı. Biri ocağın üzerindeydi ve tezek yığınlarıyla doluydu. Büyük yatak odasının üzerindeki ise anlaşılabilir boştu. Tavan arasının bitiminde bir merdivenin ucu görünüyordu.

Brian çoraplarını ayağına geçirdikten sonra yatak odasına geçti. Odaya vuran günışığı biraz daha güçlenmişti; odanın bir köşesinde, yaşlı karıkocanın dört direkli karyolası duruyordu. Başka bir köşeye, çok alçak, dar ve küçük bir karyola kurulmuştu. Bu yatakta, yorganı kulaklarına kadar çekmiş yatan, Brian'ın en küçük oğlu Michael'dı.

İhtiyar adam, "Ee?" diye sordu yumuşak bir sesle. "Bu sabah nasılsın bakalım?"

Yataktan yalnızca kuru bir öksürük geldi. Yorgan delikanlıının yüzünden sıyrıldı. Michael, yatağın içinde doğrulup sırtını yastığa verdi.

"Nasıl olayım, yahu!" diye söylendi. "Sabah sabah, karga bokunu yemeden senin bağırtılarını uyandım."

"Belki de gök gürültüsünden uyanmışsındır," dedi Brian kırgın bir sesle.

Yüzü birden yumuşayıvermiş, yüzünde mahcup ve sevecen bir ifade belirmişti. Oysa Michael, babasının bu sevecenliği karşısında, duygusuz tavrını sürdürüyordu. İnce yağmur damlalarının ufak pencerede soluk renkli solucanlar gibi ağır ağır süzülüşünü bezgin bakışlarla seyrediyordu.

"Yağmur yağıyor," dedi.

"Hem de nasıl," dedi yaşlı adam. Karyolanın ayakucuna yaklaştı. "İstersen hiç çıkma bugün yataktan, soğuk algınlığın düzeyli belki biraz ha, ne dersin?"

"Yataktan hiç çıkmayayım mı?" dedi Michael içerlemişçesine. "Niçin çıkmayacakmışım? Bugün yulaf dövmeye gitmiyor muyuz?"

"Tüh be!" dedi Brian. "Haklısın, az daha unuttuyordum."

Yapılması gereken o kadar iş varken oğlunun yataktan çıkmaması gülünç bir fikirmiş gibi, zoraki gülümsemeye çalıştı. Ama Michael'ı ansızın yakalayan öksürük nöbeti, Brian'ın gülümseyişini bıçak gibi kesiverdi. Yaşlı adam, Michael'ın yamalı battaniye altında kıvranışını seyrederken yumruklarını sıktı, baştan ayağa titredi. Delikanlı öksürürken, çektiği hastalık yüzünde olanca açıklığıyla beliriyordu. Çökük ve solgun yanaklarında garip bir kırmızı boyayı andıran iki parlak nokta göze çarpıyordu. İyice kudurduğunda bir delinin gözleri nasıl parıldarsa, mavi gözlerinde öyle anlaşılmaz bir parlaklık vardı. Alnında küçük ter damlaları belirmişti. Gözlerinin üstüne dökülen sarı saçları sıyrılsıklamdı. Yüzünde, birkaç günlük sakalıyla, İsa'yı andıran, çarmıha gerili acı çeken İsa'yı andıran bir ifade vardı. Oysa öksürürken battaniyeyi sımsıkı kavrayan elleri sağlıklı ve güçlü görünüyordu. Bir güreşçinin kollarından kurtulmaya çalışıyormuşçasına hızla inip kalkan göğsü de. Zavallı oğlan! Hiçbir zaman kurtulamayacağı bir güreşe tutuşmuştu.

Brian sevgili oğlunu seyrederken, hastalık delikanlının ciğerlerini nasıl deşiyorsa, öyle bir hüznün düştü yüreğine. İşte o zaman kendini kandıramaz oldu; Michael'ın basit bir soğuk algınlığına yakalandığına, çok yakında hiçbir şeyinin kalmayacağına inanmak olanaksızdı. Bu kuru öksürüğün neye varacağı belliydi. Daha önce beş çocuğunu da daha küçücükken alıp götürülen, bu uğursuz öksürük değil miydi? Bu sefer de geriye kalan dördünden Michael aynı merete yakalanmıştı.

Michael'ın öksürük nöbeti kesildiğinde, "İstersen sen gene kahvaltıya kadar uyumaya çalış," dedi Brian.

Michael anlaşılmaz bir şeyler mırıldanarak yeniden sırtüstü uzandı. Yaşlı adam derin bir iç çekti, sonra ayaklarının ucuna basarak sessizce dışarı çıktı. Öbür oğlu Martin, mutfaktaydı.

"Hey be, ihtiyar kurt!" dedi Martin şen şakrak. "Bu sabah gene neler kuruyorsun bakalım?"

"Hasta kardeşine hiç acımıyor musun?" diye sordu Brian.

“Sen evin içinde öküzler gibi böğürürken,” dedi Martin, “hiç birimize acımıyorsun.”

Gülerek bahçeye yürüdü. Yağmura aldırımsızın kollarını havaya kaldırarak bağırdı:

“Heey! Hiç böyle yağmur gören oldu mu içinizde?”

Sonra bahçenin ortasında, tabanı yanmışçasına zıplayıp çığlıklar atarak yalınayak koşmaya başladı. Yaşlı adamsa ocağın başına giderek botlarını giymeye koyuldu.

Maggie ineği sağmak üzere süt kovasını hazırlarken, çekingen bir sesle, “Michael nasıl?” diye sordu.

“Git kendin sor,” diye yanıtladı yaşlı adam. “Benden değil, senden kaptı hastalığı.”

Zavallı kadın o anda gözyaşlarına boğuldu; yüzünü önlüğüne gömerken “Tanrım, sen bağışla,” dedi.

Martin, dudaklarında bir türkü, kapıdan içeri girdiğinde, anasını ağlar görünce duraklayıverdi.

“Nedir seni üzen?” diye sordu kaygıyla.

Kadın, arka kapıdan bir süpürge alırken, “Hiçbir şey, tatlım,” diye yanıt verdi.

Martin, öfkeli bakışlarını babasına yönelterek:

“Gene ne söyledin kadıncağıza?” diye homurdandı.

Botları hâlâ çözükle duran yaşlı adam, oturduğu yerden ayağa fırladı, hızlı adımlarla mutfak masasına gitti, süt kovasını alarak evden çıktı. Martin arkasından bağırdı:

“Sopa istiyorsun sen, sopa...”

“Sus, meleğim,” dedi Maggie. “Onunla tartışmanın gereği yok.”

Martin, kemerini takarken anasına baktı. O da tıpkı babasına benziyordu, ama babasından çok daha uzun boyluydu, bir sekseni aşkındı. İri kafası ve uzun burnuyla, vahşi bakışlı mavi gözleriyle, kemikli tunç rengi yanaklarıyla, tıpkı babasıydı. Bir atletinkini andıran göğsü ve omuzlarıyla, yakışıklı bir adamdı. Anasının yanına geldi, omuzlarından tutup sarstı.

“Aldırma,” dedi. “Bir gün yola getireceğim onu.”

Yaşlı adam, sırtında torbası, evin yan duvarını dolanıp, bir kayaya yaslı ahırın oradaki küçük çayırılığa koştu. Yağmur iyiden iyiye şiddetlenmişti. Topraktan göğe doğru bir buğu yükseliyordu; gök gürlemeleri kesilmişti. Ahırın duvarına bir iple bağlı duran kara inek, adamın yaklaştığını görünce böğürmeye başladı. Brian geldi, ineğin altına uzanarak sağmaya koyuldu. Kaba dökülen ilk süte parmağını batırdı, sonra ineğin sırtına parmağıyla bir haç çizdi. Sonra, inek geniş getiredursun, iki eliyle yapıştı memelerine.

İneğin memelerinden akan sütün şırıltısı ve ak köpüğünden yükselen tatlı koku sinirlerini yatıştırıverdi. Yüzüne bir uysallık geldi.

Yağmur artık ürkütücülüğünü yitirmişti. On binlerce yağmur damlası, kaygı ve üzüntüyü kovan tekdüze bir ninni gibi sessizce toprağa düşüyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞLI ADAM süt kabıyla mutfaka döndüğünde, Martin'i, masanın başında karısıyla konuşurken buldu. Kadın bir yandan kahvaltı için maşrapalara ayran koyuyor, bir yandan da kocasının ipe sapa gelmez sözlerini dinliyordu. Evlendiklerinden bu yana bir ay geçmiş olmasına karşın, isteklerinin ilk coşkunluğu henüz dinmemişti. Birbirlerine çok yakışıyorlardı, ama onların bu eşsiz birlikteliği yaşlı adamı son derece öfkelen diriyordu. Martin, Mary Gleeson adlı bu kızla babası istemediği halde evlenmişti; Mary bir dokumacının kızı olduğu için, babasının gözünde kendilerinden daha alt bir tabakaya aitti. Üstelik bir köylünün karısının bu kadar güzel oluşu yaşlı adamı tedirgin ediyordu.

Mary Gleeson gerçekten de çok güzel bir kadındı. Tıpkı bir genç kız gibi uzun bir örgüyle beline kadar bıraktığı parlak siyah saçları bile çekiciliğini kanıtlamaya yeterdi. Dal gibiydi; kolları,

bacakları, memeleri tam bir ahenk içindeydi. Şehvetli bir ağzı vardı, gözleri ise o şaşırtıcı ışıltılarıyla bu şehvete karşı koyuyor, güzelliğine bir incelik katıyordu.

Yaşlı adamın haince bakışlarından tedirgin olan Mary, ayran maşrapalarını ocağın yanındaki kahvaltılık masasına taşıdı. Hoş bir yürüyüşü vardı, kırmızı çuhadan etekliliğinin altında kalçaları kımıl kımıldı. Memeleri elbisesini zorluyordu. Kocasını dinmek bilmeyen aşkının esrikliğiyle, yürürken bakışlarını üzerinden ayıramıyordu.

“Thomsy uyanmadı mı daha?” diye homurdandı yaşlı adam.

Arka kapının eşliğinde domuzların yemini hazırlamakta olan Maggie, “İki kere seslendim,” diye yanıtladı. “Haydi Thomsy, kalk artık, kahvaltılık hazır.”

Tavan arasından bir hırıltı duyuldu.

“Hıh!” dedi Brian. “Sarhoş köpek!”

Brian ile Martin masanın başına oturup haç çıkardılar. Masanın üstünde söğüt dallarından örülmüş geniş bir tabak duruyordu. Altı düz, kenarları dik, yuvarlak bir tabak. İçerisine tepeleme doldurulmuş patateslerin dumanı tütüyordu. Tabağın her iki yanında ayran maşrapaları diziliyordu. Patateslerin ortasına içinde tuzlu su bulunan küçük bir tahta çanak yerleştirilmişti. Patatesleri soyarak için sivri uçlu bıçaklar çıkarılmıştı.

Ansızın tavan arasından “Tanrı günahlarımı bağışlasın!” diye boğuk bir ses geldi.

Martin gülümsedi.

“Duyuyor musunuz, nasıl homurdanıyor?” diye bağırıyordu. “Aman tanrım, dün gece kim bilir ne içtin gene, Thomsy. İn aşağı da anlat bakalım.”

“Sabah sabah canını sıkmayın oğlanın,” dedi Maggie, “bir giderse, günlerce görünmez gene ortada.”

Maggie, kalın bir sopayla domuzların yemini karıştırırken açgözlü hayvanlar homurtular çıkararak kadını sıkıştırıyorlardı. Maggie de ikide bir durup domuzları iteliyordu. Tavuklar da çev-

resini almışlardı; domuzların yanı başında dolanıyor, ani saldırılara geçiyorlardı. İçlerinden biri bir patates parçası kaptığında, Maggie hepsini kışkırlıyor, tavuklar da kanatlarını açarak kaçıyorlardı. Köpek, aç gözlerle masaya bakıyor, arada sırada kesik kesik hırıliyordu. Dik kuyruklu bir kara kedi, mutfaktaki masada yeni gelen sütü süzmekte olan Mary'nin bacaklarına sürtünüyor, miyavlıyordu.

Martin ile babası yemeğe iştahla yumuldular. Delikanlı, yemek yerken bile gözlerini karısından alamıyor, aklına tatlı bir hazzın anısı düşüyormuşçasına dalgın dalgın gülümsüyordu. Yaşlı adamın yüzü ise yemeği görür görmez vahşilemişti. Sızdan kaskatı kesilmiş, yaşlı bir ağacın kabuğunu andıran eklem yerlerinde yarıklar açılmış, parmakları ve üstü mor damarlarla kaplı güçlü eli, tabaktan patates almak için uzanırken titriyordu. Patatesi dörde böldü, bir parçasını bıçağının ucuyla alıp tuzlu suya batırdı, sonra hemen hiç çiğnmeden yutuverdi. Lokmasını yutarken, birisi yemeğini önünden kapıp kaçacakmış gibi, ürkek gözlerle çevresine bakıyordu.

Tavan arasından, Maggie'nin kardeşi Thomsy göründü. Elleri ve dizlerinin üstünde emekliyor, umutsuz gözlerle aşağıya bakıyordu. Suratı sakaldan neredeyse görünmüyordu, kalın bir burnu, yüzünün ortasına yapıştırılmış gibi duran kıpkırmızı dudakları vardı. Yanakları da kıpkırmızıydı. Kafasına mavi yünden, tepesi püsküllü, yırtık pırtık bir kasket geçirmişti. Kıvrık, külrengi saçları kasketten alınca dökülüyor, bütün yüzünü kaplıyor ve ta çenesinin altında bir çalı yığını gibi toplanıyordu. Çenesinde hemen hiç kıl yoktu, üst dudağının üzeri de neredeyse çıplaktı. Derin çizgilerle kaplı beyaz alnı dışında, yüzünün sakalsız yerleri bir böğürtlen kadar kırmızıydı. Gözleri, kalın ve külrengi kaşlarının altında neredeyse görülemeyecek kadar ufaktı. Aslında orta boylu olduğu halde, tavan arasında bu tostoparlak oturuşuyla bir cüceyi andırıyordu. Üst üste sarıp sarmalandığı bir yığın paçavranın içinde eniyle boyu bir gibiydi.

“Ah! Tatlı Maggie’ciğim benim,” diye bağırdı yukarıdan, “bir parça köpekbalığı kesip ızgaraya atar mısın? Midem o kadar berbat ki, ölecek gibiyim.”

“Tanrının cezası,” dedi Brian. “Dün burnunun ucunu göremeyecek kadar zikkımlanmasaydın, bugün bu hale gelmezdin.”

“Ah tanrım, sen bana yardım et!” dedi Thomsy. “Ne yapayım, elimde değil, herkesi öyle içerken görünce dayanamadım. Pat Healy’nin kocaman bir fıçısı vardı, tam on galonluk, anasına mezar taşı olacak kadar büyük. İnanın, Pat Healy ölmüş anasına nasıl davranacağını biliyor, hiç kuşkunuz olmasın.”

Merdiveni aşağı sarkıttı, içtiklerinin etkisiyle titreyerek bir ayağını usulca merdivene attı. Ayaklarına paçavralar sarmıştı. Giysileri belinden bir iple bağlıydı.

“Pat Healy bir fıçı içki alacak parayı nereden bulmuş?” diye sordu Martin. “Geçen yıl anası öldüğünde bile ancak üç fıçıya parası çıkmıştı.”

“Baharda İngiltere’ye gitmişti,” diye karşılık verdi Thomsy. “Yeni kurulmakta olan demiryolunda çalıştı.”

Maggie, “Haklısın,” diye söze karıştı. “İngiltere’deki demiryolunda çalışanların eline günde iki şilin kadar geçiyormuş, öyle diyorlar. Zavallı adam! Onca alın teri dökerek kazandığı paraları su gibi harcıyor.”

“On koca galonu vardı,” dedi Thomsy merdivenin dibine vardığında.

Maggie, bir köpekbalığı dilimini ızgaranın üzerine bırakırken, “Tanrı günahlarını bağışlasın,” dedi. “Bunca ziyankârlığı övmek düpedüz günahdır.”

“Canına yandığım,” dedi Martin, “enayi gibi kaçırdım işte, ben hiç içki olmayacağını sanmıştım.”

“İyi ki öyle sanmışsın,” dedi Mary.

Martin güldü. Yaşlı adam ise başını yemeğinden kaldırıp amansız bakışlarını Mary’ye dikti ve ‘Daha eve gireli bir ay olmadı, her işe burnunu sokmaya başladı,’ diye aklından geçirdi.

“Töre töredir,” dedi yüksek sesle. “İyi mi yoksa kötü mü olduğuna bakılmaz; tek yapılması gereken ona boyun eğmektir.”

Mary, Brian’a baktı, gözlerindeki ifade sertleşmişti. Masadaki yerini aldı, haç çıkardı. Thomsy ocağa yaklaştı.

“Bakalım, ne varmış tencerede?”

Maggie, kaynamaya başlayan küçük tencerenin üzerine eğilirken, “Michael’a yumurta haşlıyorum,” dedi.

“Tanrı hastalığı üzerimizden uzak tutsun,” dedi Thomsy, “ama ne yazık ki, daha doğarken hastalanıyor yoksullar. Ben ömrümde hastalanmadığım için gene de Tanrı’ya teşekkür borçluyum.”

“Pööh!” dedi Brian. “Sen bu halinle yaşadığına dua et.”

“Hadi canım,” dedi Thomsy yalvarırcasına, “insanın babaevinde kendisine bir sığınak ve yiyecek bir şey bulamaması gü-lünç olurdu doğrusu.”

Gerçi büyük yatak odasını ve ahır ekleyen Kilmartin’di, ama ev Thomsy’nin babaeviydi. Maggie on sekiz yaşındayken, anası, babası, iki erkek kardeşi ve dört kız kardeşi tifüsten ölüp gitmiş, Maggie’yle Thomsy’yi bu kulübe ve kırk dönüm kadar toprakla baş başa bırakmışlardı. Maggie, o yörelerde hiçbir akrabası bulunmayan, serserilikten ve gezgin işçilikten kazandığı bir parça parası olan bir yabancıyla, Brian Kilmartin’le evlenmişti. Thomsy o sıralar sekiz yaşında bir çocuktü. Kendi payına düşen toprağı, kendisine bakması şartıyla Brian’a bırakmıştı. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi bütün bütüne yozlaşmış ve herkesin itip kaktığı bir insan haline gelmişti. Çevrede tuhaf işlere girek birkaç kuruş kazandığı zamanlar kendinden geçinceye kadar içip sarhoş oluyor, parayı tüketinceye kadar eve dönmüyordu. Aslında, bütün bir Kara Vadi’de, herkesin dilinde dolaşıyordu; kadınlar yaramazlık eden çocuklarını korkutmak istedikleri zaman, Thomsy’nin düştüğü durumdan söz açıyor ve çocuklarına, “Sözümü dinlemeyip yaptıklarından vazgeçmezsen, büyüünce sen de bir Thomsy Hynes olup çıkacaksın,” diyorlardı.

Köpekbalığı biraz kızarır kızarmaz, Thomsy ızgaranın üzerinden aldı ve balığın tuzluluğundan damağı yanıyormuşçasına ağzını burnunu çarpıtarak yemeye koyuldu. Birkaç lokma yedikten sonra kalanını köpeğe attı. Sonra masanın başına geldi, bir maşrapa ayrı bir dikişte yuvarlayıverdi.

“Ohh!” dedi büyük bir zevkle. “Bunun yerini hiçbir şey tutamaz.”

O sırada yatak odasının kapısında Michael belirdi. Ansızın hava gerginleşti, yemeklerini bitirip kapiya yönelen domuzların homurtusu dışında ortalıkta bir ses yoktu. Michael giyinik ve ayaktaiken çok daha iyi görünüyordu. Yirmi dört yaşındaydı, Martin’den bir yaş küçük. Hemen hemen aynı boydaydılar, yalnız Michael’in omuzları daha dar, gövdesi daha inceydi; görünüşünde hastalığın verdiği bir zarafet vardı. Michael’in gözleri de mavi ve vahşiydi. Çökük yanaklarındaki sağlıksız kızartı gözlerine çılgınca bir anlam kazandırıyordu. Kısa ve kalkık burnu ise anasına benziyordu.

Anası çekingen bir sesle, “Bu korkunç günde yataktan hiç çıkmamalısın,” dedi.

“Niçin?” diye mırıldandı Michael.

Tıkınmaktan yusuvarlak olmuş karınlarıyla kapının eşliğinde homurdanarak dışarıdaki havayı koklayan domuzları ayağıyla iteledi. Sonra göğsünü şişirdi, derin bir nefes alarak zoraki öksürmeye çalışırken, “Yağmur diniyor,” dedi.

Kimse sesini çıkarmadı. Onun hastalığına tutulan çoğu insan gibi Michael da aşırı bir duyarlılığa kapılmıştı ve ailenin öteki üyeleri, hastalığından söz ediliyor sanacağından korkarak hiçbir şey söylememeyi yeğ tutuyorlardı. Michael masaya oturdu, haç çıkardı ve anasının önüne koyduğu yumurtayı yemeye başladı. Yumurtayı silip süpürürcesine yuttuktan sonra, malum hastalığa tutulanlarda görüldüğü üzere, yüzündeki ifade ansızın pırıl pırıl bir mutluluğa ve coşkunluğa dönüştü. Şimdi yüzünde genç kızlara özgü bir güzellik vardı.

“Biraz içki getirdin mi bari?” dedi Thomsy’ye. “Bir yudum içki içimdeki şu soğuk algınlığını söküp çıkarıverirdi.”

Thomsy topraktan yapılmış eski piposunu yakarken, “Tek bir damla bile kalmadı,” dedi. “Ama doğrusunu istersen, biraz kalmış olsaydı uyanır uyanmaz kendim içerdim.”

Domuz yalağının kenarlarını yalayan köpek ansızın durdu, kulaklarını dikerek bir süre dışarıyı dinledi, tüylerini kabartarak küçük bir çığlık attı, sonra ağızındakileri ortalığa saçarak hızla bahçeye fırladı. Kapının önüne doluşmuş tavuk sürüsünün arasından geçerken çil yavrusu gibi dağıttı onları, tavuklar kulak tırmalayıcı gıdıklamalarla sağa sola kaçıştılar.

“Oscar,” diye bağırdı Martin. “Buraya gel bakayım. Yat yere, Oscar.”

“Hıh! Köpekler insanları çok iyi tanıyor,” dedi Brian. “Şu hırsız cadıdan köpek bile nefret ediyor.”

“Tanrı günahlarını bağışlasın,” dedi Maggie. “Tıpkı bir köpek gibi yoksullara havlıyorsun.”

“Haydi canım sen de!” dedi Brian. “Yoksullarmış! Bir yolunu bulsaydık şimdi biz de sağlık yurdunda olurduk, ülkenin bütün dilencilerine yemek ve içki dağıtıyorlar orada.”

O sırada köpek geri döndü, tüyleri hâlâ diken diken ve kuyruğu bacaklarının arasındaydı. İki kade bir arkasına bakarak ve son bir defa daha havlayarak su teknesinin yanına geldi.

“Tanrı buradakileri korusun,” diye bir ses duyuldu kapıdan.

Maggie, “Sağ olasin Sally, Tanrı seni de korusun,” diye karşılık verdi.

Sally O’Hanlon, sessizce, çıplak ayaklarıyla, bir hayalet gibi kapının kanadına sürtünerek mutfığa süzüldü. Kırk dört yaşlarında, tahta göğüslü, yuvarlak ve çıkık karınlı, ufak tefek bir kadındı. Solgun yüzü çürük bir patates gibi ezik büzüktü, daracık yüzünde sanki bir yankesicinin boş ve donuk bakışı vardı. Kafasına yünden bir erkek kasketi geçirmişti, kahverengi saçları kasketin altından salkım saçak dökülüyordu. Saçları, şakakları-

na doğru ağarıyordu. Yağmurdan sakınmak için, yamalı kırmızı etekliğini omuzlarına atmıştı. Beyaz yünden iç etekliği yırtık pırtık, üstelik yolda çamur içinde kalmıştı. Omuzlarına attığı etekliğinin kıvrımlarına gizlenmiş ellerinde bir şey saklıyordu. Küçücük ayakları, pürüzsüz, ensiz ve kir pas içindeydi. Aile üyelerini selamlar selamlamaz, kapının soluna düşen duvarın dibine çömeliverdi.

“Bu sabah erken çıkmışsın,” dedi Martin.

“Tanrı yardımcım olsun, erken çıkmak zorundaydım,” diye cevap verdi kadın. “Yoksullar kuşlara benzer. Yavrularına yiyecek toplamak için şafakla birlikte yola düşerler.”

“Ee, ne haberler getirdin bakalım?” diye sordu Michael sevinçli bir sesle.

Kadın, “Eh, madem sordun, söyleyeyim,” dedi. “Haberler iyi değil.”

Hepsi büyük bir ilgiyle bakışlarını kadına çevirdi. Kelimeler hızla dökölüverdi kadının ağzından.

“şu tuhaf hastalık var ya, canım,” dedi kadın, “her bir yöreyi nasıl sardığı, patatesleri nasıl kırıp geçirdiği herkesin ağzında.”

“Hastalık mı?” dedi Brian. “Söylesene be kadın, yeni bir haber mi var hastalıkla ilgili?”

“Dün Glenaree’de görölmüş.”

Maggie haç çıkararak, “Ağzından yel alsın,” diye mırıldandı.

Yaşlı adam oturduğu yerden ayağa fırladı, Sally hastalığı Glenaree’ye sanki kendi isteğiyle, bile bile getirmiş gibi, vahşı bakışlarını yoksul kadının üstüne dikti. Glenaree, doğuda, Kara Vadi’den dar bir dağ dizisiyle ayrılan komşu vadiydi. Hastalık oraya eriştiyse, er ya da geç Kara Vadi’ye de gelirdi.

“Bu haberi nereden duydun?”

“Dün, belki iş bulurum umuduyla Patsy oraya gitmişti de,” dedi kadın, “gece geç vakit döndü, bir evde sepet onarmış. Hastalığın bütün vadiyi kapladığını söyledi. Bazı bahçelerden, insanın midisini bulandıran bir koku geliyormüş.”

Yaşlı adam, kadının bu sözlerini ağız ardına kadar açık bir halde dinlemişti. Kadın sözünü bitirdikten sonra, yaşlı adam bir süre hiç kımıldamaksızın öylece kaldı. Sonra ağzını kapadı, lokmasını çiğnedi, şapkasını kaparak başına geçirdi ve sessizce evden dışarı çıktı.

“Nereye gidiyorsun?” dedi Maggie.

“O kötü kokuyu bulmak için nereye olsa gider artık,” dedi Michael neşeyle.

“Felaketi alaya alma,” dedi Thomsy.

“Hadi be! Hastalığın canı cehenneme,” dedi Michael. “Ne olacak yani, patatesler toprakta çürüdüğü zaman şimdikinden daha mı kötü olacak halimiz? Kaldı ki, hayatımız tıpkı köpekler gibi açlık ve sefaletle savaşmakla geçiyor. Hadi Sally, bize bir türkü söyle de, üzerimize yağdırdığı yıkımlardan korkmadığımızı gösterelim şeytana; hep birlikte dans edelim.”

“Ah, Tanrı seni kutsasın,” dedi Sally. “Senin yüreğin tepemize çöken talihsizlikten daha güçlü anlaşılan. Çocuklar evde açlıktan ağlayarak beklemeselerdi, ben de türkü söyler, oynardım. Dün öğleden beri bir şey koymadılar ağızlarına. Patsy’nin getirdiği bir parça yulaf ezmesini ateşin üstüne koyup buraya geldim. Tanrı sizi korusun, belki bana biraz...”

“Ver elindeki kabı,” dedi Mary yerinden kalkarak.

“Tanrı evinizin bereketini artırsın,” dedi Sally. “Tanrı siz dini bütün insanlara açlık nedir göstermesin.”

Omuzlarına attığı etekliğinin kıvrımları arasından çıkardığı kabı Mary’ye verdi. Mary kabı mutfak masasına götürdü, içine taze süt doldurdu; o sırada Maggie, içli bir sesle, yoksulların birbirlerine hiçbir karşılık beklemeden yardım etmeleri gerektiğini, bunun bir Tanrı buyruğu olduğunu söylüyordu.

“Sizin gibi Tanrı korkusu nedir bilen kimseleri Tanrı korur elbet,” dedi Sally duygulu bir sesle. “Tipperary’deki yerimizden yurdumuzdan atılıp da sekiz yıl önce bu vadiye geldik geleli, bizi defalarca açlıktan kurtardınız, Maggie Kilmartin; iyiliksever

kocanın bize bahçe vermesi de işin cabası. Tabii, kader tersine dönmüş olsaydı, biz de size aynı şeyi yapardık. Evim ve toprağım olduğu zamanlar, benim kapıma da bir sürü insan gelirdi, hiçbiri kapımdan eli boş dönmezdi.”

Mary çanakta kalan patatesleri ve sütü getirirken, o hızlı hızlı konuşuyordu. Nihayet, evi son bir defa daha kutsadı, sonra minnetle dolu olarak ve küçük poposunu çıkara çıkara yürüdü gitti.

“Haydi, Thomsy,” dedi Martin, “kalk artık, işe koyulmamız gerekiyor.”

“İnan olsun,” dedi Thomsy, “bugün kılımı bile kıpırdatmak içimden gelmiyor.”

Çalışmaya gitmesini önlemek isteyen anasına onurlu bir bakış fırlatan Michael arkalarında, dışarı çıktılar.

“Alın işte,” dedi Maggie onlar dışarı çıktıktan sonra, “öyle kalın kafalı ki kimseyi dinlemiyor. Gel tatlım, biz de bu arada evi temizleyelim bari.”

Mary, sevecen gözlerle kaynanasına baktı.

“İyiliğinden ötürü, yeryüzünde senden esirgenen ödüle gökyüzünde erişmeni dilerim,” dedi.

Maggie arkasını döndü, kabaran duygularını gizlemek için gürültüyle önlüğüne sümkürdü.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇ ADAM bahçeye çıktıklarında yağmur durulmuş, hava yer yer açmaya başlamıştı.

Martin, başını kaldırıp Vadi'ye bakarak, “Aah ah!” dedi. “Buraya ilk yerleşenin ayakları kırılıysaydı da buralara varamasaydı.”

“Nankör olma! Dünyada daha kötü yerler de var,” dedi Thomsy.

Hafifçe öne eğilerek evin damının saçağı altında koşmaya başladılar, Michael ise bir süre Vadi'yi seyre dalarak olduğu yerde kaldı.

Vadi, sarp dağ yamaçları arasında dar bir yarık biçiminde bir buçuk kilometre kadar kuzeye uzanıyordu. Taa yukarılarda, kımlım kımlım bir sisle çevrili çırılçıplak granit tepeler görünüyordu. Sonra, dağ eteklerini, Vadi'nin yatağı çevresine dağılmış küçük tarlalara kadar, yarı kırılmış bir koyun postu gibi kaplayan süpürgeotları ve katırtırnakları geliyordu; yer yer, taş çitlerle çevrili küçük tarlalar ve kirli beyaz duvarlı kulübeler göze çarpıyordu. Kara Göl'den çıkıp kuzeydeki tepeler arasında kaybolan Hayalet Irmağı, diplerinde kayalar görünen dereciklerin ortasında delifişek akıyordu. Irmağın gürüldeyişinden doğan uğultu, savaşa giden askerlerin türküsünü andırıyordu.

Sığır otlığının yanında yulafların yığılı durduğu ambar vardı. Ambar, iki yüz metre kadar aşağıda, doğuya doğru akan ırmağa bakan düz ve kayalık bir ovaya açılıyordu. Michael ambarın kapısına vardığında, Martin aşağıyı göstererek:

“Şuna bakın, işte orada. Tavşan kokusu almış av köpeği gibi koşturup duruyor,” dedi.

Yaşlı adam, kara ineğin otladığı küçük çayırın ötesinde, ambarın aşağısında, bir patates tarlasının çitinin çevresinde koşturuyordu. Çitin üstünden atlayan, burnunu kaldırarak ortalığı koklayan, sonra bir başka noktaya koşup yeni bir çitin üzerinden atlayarak ortalığı yeniden koklayan, yüzü yağmurdan sırılsıklam, yerde sürünen yaşlı adam, gerçekten de avının izini süren bir hayvana benziyordu. Eski şayak ceketi çamurdan kapkara olmuştu.

Ambarın kapısının eşiğinde duran Thomsy, “Yahu kardeşlik,” dedi kazağını çıkarırken, “bu yağmurda, her şey karaya kesmişken ne görebilir ki? Yaprakların üstündeki küçük kahverengi beneklerden anlaşılmaz mı bu hastalık? Hastalığın girdiği yerleri görenler, yaprakların üstünü küçük kahverengi beneklerin kapladığını söylüyorlar, yani senin anlayacağını...”

“Kokuyla,” dedi Martin, “bir kokuyla başlar her şey.”

“Oralarda dolaşılıyor ya, soğuktan geberip gidecek bu koca şeytan,” dedi Michael.

“Kaçıl yağmurun altından, buraya gel,” diye bağırdı babasına.

Yaşlı adam oralı olmadı. Üç adam ambara girdi; çalışmaya hazırlanıyorlardı. Bir kenara, içi yulaf dolu tahta oluklar yığılmıştı. Ambarın bir köşesindeki taşı toprağı süpürdüler ve yere taşlardan bir halka yaptılar. Halkanın ortasına da geniş ve yuvarlak bir kaya parçası koydular. Sonra döndüre döndüre vurarak tahta olukları kaya parçasının üstüne boşalttılar. Yulaf taneleri saplardan bütün bütüne ayrıldığında boş tahta olukları başka bir köşeye fırlattılar. Az sonra çöpler uçuşmaya başladı, havayı bir toz bulutu kapladı. Michael’ın öksürüğü tuttu. Evet, bunca çalışma ona ağır gelmişti.

“Ağırdan al, evladım,” dedi Thomsy ona. “Böyle katır gibi çalışmaya devam edecek olursan hiç üstünden atamazsın soğuk algnlığını.”

Michael bir şey demeden elindeki tahta oluğu hızla kaya parçasına indirdi.

“Ah, kardeşlik,” diye devam etti Thomsy, “hatırlıyor musun, şu soğuk algnlığını biz baharda patatesleri ekerken kapmıştın, o zaman sana bir süre yatıp dinlenmeni, yoksa daha da kötüleyeceğini söylemişim. Ama sözlerime kulak asmadın, kafanın dikine gittin. Kendini doğadan güçlü sanıyorsun, ama işte kemiklerindeki sızı aldı başını gitti, kuru bir öksürük olup çıktı. Sen gene aldırmadın, geçen ay Patch Daly’nin cenaze töreninde yağmurun altında içki içtin, sonra da...”

“Kes sesini, yoksa yumruğu geçireceğim suratına!” diye bağırdı Michael ansızın.

“Peki, peki, susuyorum,” dedi Thomsy sakın bir sesle, “bende kabahat, senin gibi bir ahmağa öğüt vermeye kalkıyorum.”

Martin, “Ama Thomsy haklı Michael,” diye söze karıştı. “Hasta olduğuna göre kendini fazla yormaman gerekir.”

“Ben sizin kadar yulaf dövemem mi sanıyorsunuz?” diye karşılık verdi Michael öfkeyle.

“Sana ne demeli bilmem ki! Biz sadece senin iyiliğin için söylüyoruz. Yoksa senin de bu köydeki herkes kadar çalışabileceğini hepimiz biliyoruz. Enayilik etme,” dedi Martin.

Michael yine öfkeyle bağıracaktı ki şiddetli bir öksürük nöbetine yakalandı. Elini göğsüne bastırıp iki büklüm duvara yaslanmak zorunda kaldı. Thomsy ile Martin, öksürük dininceye kadar Michael’ı kaygıyla izlediler. Öksürük iyice kesilince gömleğinin koluyla ağzını sildi, öbürlerine tuhaf tuhaf baktıktan sonra daha da büyük bir hızla çalışmaya başladı. İçini kemiren mikroplar alt edebilmek için olanca gücünü harcarken tam anlamıyla çıldırmış gibiydi.

Yaşlı adam ambardan içeri girdiğinde bir çocuk kadar mutluymuştu. Ceketini sırtından çıkarırken, “Görünürde henüz hiçbir belirti yok,” diye haykırdı.

“Çok iyi,” dedi Martin. “Zaten Sally’nin lafından korkuya kapılmak enayilikti. Köyün en büyük yalancısıdır Sally.”

“Ne olduğunu, nereden geldiğini kimse bilmiyor,” dedi Thomsy.

“Komiser muavini yabancı diyarlardan geldiğini söylüyor,” dedi Brian. “Önüne ne gelirse kırıp geçiren bir hastalıkmiş bu.”

Kaya parçasının çevresinde ona da yer açtılar, yaşlı adam da yulaf dövmeye başladı. Uzun bir süre omuz omuza sessizce çalıştılar, ta ki Michael yeni bir öksürük nöbetine yakalanıncaya kadar. Bu defaki nöbet çok daha şiddetliydi. Hepsi, özellikle de yaşlı adam Michael’ı kaygıyla izliyordu. Brian’ın yüzünü acı kaplamıştı. Öteki çocuklarının da böyle öldüklerini görmüştü. Bu öksürük nöbetlerinin ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu.

“Tozdandır,” dedi alçak sesle. “Hadi, eve git de söyle anana sana sıcak bir şeyler içirsin.”

Michael üstünü başını düzeltti, öksürüğü bir süre için kesildi, cevap vermeye hazırlanıyormuşçasına babasına baktı. Ama daha henüz ağzını açmıştı ki, birden ellerini ağzına götürdü ve ambar-
dan dışarı fırladı.

“Ona laf anlatmanın imkânı yok,” dedi Thomsy. “Kimsenin sözünü dinlediği yok, kendi bildiğini okuyor.”

Yaşlı adam içini çekti ve tahta oluğu isteksizce indirdi kaya parçasına.

“Tanrı yardımcısı olsun,” diye mırıldandı.

Michael ağzını kolunun yeline silerek ve ürkek gözlerle çevresine bakarak geri döndü. Kimse konuşmuyordu. Korkunç görünüyordu. Her iki yanağındaki parlak, kırmızı benekler dışında, yüzü ölgün bir sarıya çalıyordu. Gözlerinin çevresindeki halkalar iyiden iyiye morarmıştı. Gene de sanki gücünden hiçbir şey kaybetmemişçesine tahta oluğu kapıldığı gibi işe koyuldu. Ama ilk birkaç vuruştan sonra soluğu kesildi, tıkanı ve alt dudağının üstünde ince bir kan belirdi. Elinin tersiyle kanı çabucak sildi, ürkünücü gözlerle çevresine bakındı ve yeniden çalışmaya başladı. Yüksek sesle nefes alışının dışında, halinde hiçbir olağandışılık yoktu. Artık güçsüz bir insan ya da gücünü ispatlamaya çalışan biri gibi öbürlerini geride bırakmak için kendini zorlamıyordu. Gövdesinden sağlık taşan güçlü adam gibi, tahta olukları rahat ve ağır bir ritimle indirip kaldırıyordu.

Ne var ki, öğleyin, Mary yemeğin hazır olduğunu bildirmeye geldiğinde, birden üstüne bir yorgunluk çöktü. Eve kadar başı önünde yürüdü, doğruca odasına gitti ve kendini yatağa bıraktı. Ötekiler masanın başına yemeğe oturdular, bu seferki yemek, yulaf lapası ve taze süttten ibaretti. Maggie, oğlunun gelmediğini fark ederek, yatak odasına gitti. İçeri girdiğinde, Michael’ın yüzükoyun uzanmış hıçkırığa hıçkırığa ağlamakta olduğunu korkuyla gördü.

“Ah! Canım benim,” diyerek oğluna koştu, “ne oldu, neyin var?”

Michael cevap vermeden hıçkırmaya devam ediyordu. Delikanlının sesi kadının yüreğini dağlıyordu. Hiçbir zaman kırıcı olmadığı halde, karşısındakilere karşı tutumu biraz değişmişti Michael’ın, ama gene de acı çektiğini gizleyecek kadar onurluydu. Maggie, Michael’ın çocukluğunda bile, düşüp bir tarafını